

BENĞİ

Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi
BENĞİ World Journal of Yörük-Türkmen Studies

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bengi>

ISSN: 2717-6584

Sosyal Arabuluculuk ve Uygulama Alanları

Social Mediation and Implementation Fields Of It

doi: 10.58646/bengi.1232335

Geliş/Received: 11.01.2023

Kabul/Accepted: 07.08.2023

Günel ASADOVA* - Farrukh RAHİMLİ**

Özet

Anlaşmazlık insan evladının günlük yaşamında sık-sık karşılaşılan bir durum olduğundan bu sorunu çözmek için geliştirilen yöntemler de toplumdan-topluma farklılıklar göstermekle beraber birçok ortak yönle malikler. Anlaşmazlıkları çözmek için özellikle gençlerin büyüklerin tavsiyelerine ve yönlendirmelerine kulak vermesi Türk toplumları için olağan bir durum iken bu sürecin kurumsallaşması ise Batı ülkelerinde başlamıştır. Günümüz dünyasında arabuluculuk anlaşmazlıkların alternatif çözüm yöntemi olarak genellikle gönüllü başvuru yapılan bir kurumsal yapıdır. Çalışma kapsamında çeşitli Türkçe, Azerbaycanca, Rusça, İngilizce dillerinde olan kaynaklardan yararlanarak arabuluculukla ilgili kavramsal çerçeve, arabuluculuk çeşitleri, arabuluculuğun kısa tarihi ve Azerbaycan'da bu konularda yapılan uygulamalar incelendi. Azerbaycan'da bu arabuluculukla ilgili Rusya imparatorluğuna ve SSCB'ye katılmadan önceki dönemlerde bazı uygulamalar yapılmış ve bu uygulamalar son yıllarda ise bu konuda daha sistemli ve kurumsallaşmış uygulamalar başlandı.

* **Sorumlu Yazar/Corresponding author:** Azerbaycan Devlet Tarım Üniversitesi e-posta: asadovagunel25@gmail.com, Orcid: 0000-0002-7666-0553.

** Azerbaycan Devlet Tarım Üniversitesi, e-posta: farukrehimov@gmail.com, Orcid: 0000-0003-3748-0266.

Atıf/Citation: Asadova, G- Rahimli, F. (2023). Sosyal Arabuluculuk ve Uygulama Alanları. *BENĞİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*. 2023 (2), 119-130.

Bu makale Karadeniz Teknik Üniversitesi, Adalet Bakanlığı ve Şiddetle Mücadele Vakfı işbirliği ile gerçekleştirilen “Uluslararası Katılımlı İnsan Hakları Ve Şiddetle Sivil Mücadele Bilincini Güçlendirme Yolu Olarak Türkiye’de Sosyal Arabuluculuk Çalıştayı”nda sunulan aynı başlıklı bildirimiz temel alınarak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anlaşmazlık, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Azerbaycan, Sosyal Arabuluculuk.

Abstract

Since disagreement is a common occurrence in the daily life of the human race, the methods developed to solve this problem have many commonalities, as well as differences from society to community. While it is common for Turkish communities to listen to the advice and guidance of adults, especially young people, in order to resolve their differences, the institutionalization of this process has begun in Western countries. In today's world, mediation is an institutional framework that is usually applied voluntarily as an alternative solution to disagreements. The conceptual framework related to mediation, the types of mediation, the short history of mediation and the implementations made in Azerbaijan on these topics were used in the study using various sources in Turkish, Azerbaijani, Russian and English. Some implementations were made in Azerbaijan in the period before joining the Russian Empire and the USSR in connection with this mediation, and these implementations have become more systematic and institutionalized in recent years.

Keywords: Alternative Incompatibility Solution, Azerbaijan, Social Mediation, Misunderstanding.

Giriş

İnsanlar ilk var olduğu zamanlardan itibaren çeşitli konularda anlaşmazlıklar yaşamış ve bu sorunları çözmek için çeşitli yollar denemiştir. Çatışma toplumun günlük yaşamını içerisinde sık rastlanan bir durum olması hasebiyle onun çözümü için çalışan kişi ve kurumların görevlendirilmesi de her toplumda kendine özgü şekilde olagelmıştır. Kişiler kendi başlarına çözemeyecekleri sorunlarla karşı- karşıya kaldıklarında, sevdikleri, aile üyeleri ya da yetkililerin durumu değiştirmesine yardımcı olamadıklarında, sosyal arabuluculuk ve danışmanlık, sosyal hizmet ve sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bir sosyal hizmet uzmanının aracı olarak işlevi, bir tarafın çıkarlarını diğerine açıklamak ve temsil etmek ve aynı zamanda sosyal hizmet müracaatçısının durumunu azami ölçüde değiştirebileceği koşulları yaratmaktır.

Günümüz dünyasında, farklı seviyelerdeki (şahıs-şahıs, şahıs-grup, grup-grup, yerel, bölgesel, uluslararası vb.) uyuşmazlıkların ve çatışmaların mahkeme öncesi çözümler-arabuluculuk sisteminin geliştirilmesi etkili bir araç olarak özellikle önem arz ediyor. Mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yöntemleri, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri olarak da adlandırılmaktadır. “Alternatif Uyuşmazlık Çözümü” (AUÇ) hukuk literatürümüze İngilizce “Alternative Dispute Resolution” ADR-kavramının Türkçeye çevirisiyle kazandırılmıştır (Tıktık, 2013: 5). Alternatif kelimesi burada yargının yerine değil aksine uyuşmazlıkların çözümü için adalete ulaşma noktasında bir seçenek olarak kullanıldığı ifade edilebilir.

1. Arabuluculuk Nedir?

Arabuluculuk, uyuşmazlıkların çözmenin en önemli alternatif yollarından birisidir. Arabuluculuk, iki veya daha fazla kişi arasındaki bir anlaşmazlığı üçüncü bir tarafsız kişinin (arabulucu) yardımıyla müzakereler yoluyla çözmeyi amaçlayan gönüllülüğe dayalı süreçtir.

Uyuşmazlıkların alternatif çözümü metotlarında birincil maksat, hukuki açıdan karşıt görüşlerdeki taraflarla görüşmek, menfaat dengesi açısından orta bir yol bulmalarını sağlamaktır. Arabuluculuk yöntemleri kullanılarak gerçekleşen çözümlerde, kaybeden ya da kazanan taraf yoktur, muvafık seviyelerde ödün vermekle kazanan iki taraf vardır.

Buna benzer alternatif uyuşmazlık çözümü metotları “müzakere” olarak tanımlanmakta. Bu yöntemde normalde üçüncü tarafın hiçbir müdahalesi olmamalı ve taraflar kendi aralarında konuşarak durumu çözmeliler. Fakat taraflar arasında yaşanan hukuki çatışma nedeniyle psikolojik açıdan gergin durumda olmaları nedeniyle üçüncü bir kişinin müdahalesi olmaksızın

bu tarafların görüşerek söz konusu sorunu çözmeye yönelik müzakereler yapması ve amaca ulaşması pratikte çok zor.

İşte bu nedenle uygulamada tarafsız bir üçüncü kişinin müdahalesi ile hukuki uyuşmazlığın çözümünü sağlamayı amaçlayan birçok alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi mevcuttur. Bu yöntemler; “uzlaştırma”, “teknik bilirkişilik”, “ön hakemlik” “üçüncü kişinin sözleşmeye müdahalesi”, “arabuluculuk” gibi yöntemlerdir (Gizem, 2012: 5).

Arabuluculuğun muhtelif belirleyici kavramlarla beraber kullanılmasının temelinde yatan neden uyuşmazlığın çözümü ile ilgili olmayıp sürecin yönetimi ile ilgilidir. Arabuluculukla ilgili çeşitli tanımlar ve kavramlar mevcut. Bu kavramlardan en yaygın olan üç tanesini inceleyelim:

Dönüştürücü arabuluculuk (Transformative mediation), ilk defa 1994 yılında Robert A. Baruch Bush/Joseph Folger tarafından hazırlanan “The Promise of Mediation” isimli çalışmada incelemeye konu edilmiştir. 2005 yılında ise, eser gözden geçirilerek yeniden yayınlanmıştır. Eserin ilk basımının ana mesajı, eğer arabulucular arabuluculuk sürecine katılan tarafların özgür iradeleri üzerine etki etmek istiyorlarsa, ciddi şekilde onları yönlendirmekten kaçınmaları gerektiği yönündedir (Seda).

Sara Cobb’a göre arabuluculuk iletişim yoluyla, yani öznelerin kendi doğrularını bildirdiği sözlü (içerik) ve sözsüz (jestler, ifadeler) şekilde gerçekleşir ve burada iletişim kurmamak imkânsızdır. Öyküleyici arabuluculuk modelinden bahsediyoruz. Bu modelde, anlatılar aracılığıyla, döngüsel bir iletişim, yani sürekli bir sorgulama, aktif dinleme ve düşünme süreci yoluyla, hikâyenin ve uyuşmazlığın anlamını değiştirmek suretiyle, öznelerin kendilerini başkasının yerine koyabilmeleri ve duruma ilişkin daha kapsamlı bir bakış açısına sahip olmaları amaçlanmaktadır. Sadece bu sayede özneler arasındaki etkileşimde gerçek bir değişiklik mümkün olacaktır ve uyuşmazlık için her iki tarafından da önerdiği bir çözüme ulaşılabilecektir. Bu bağlamda, arabuluculuk sürecinde, anlaşmazlığın taraflarınca ortaya konan sorunlara bireysel değil sistematik bir şekilde yaklaşılır. Böylece tarafların bir ilişkiyi oluşturan çeşitli boyutları anlamaları ve başkalarına karşı davranış ve tutumlarını değiştirebilmeleri amaçlanmaktadır.

Arabuluculuk, “taraflar arasında kendi rızalarıyla üstlenilen ve tanımlanan bir mutabakata dayanarak” uyuşmazlık olgusunun ve dava tarafları arasındaki ilişkilerin dönüşümüne katkıda bulunan kültürel ve tarihsel temsillere dayalı bağların oluşturulmasını sağlar ve bu da toplumu toplum haline getirir. Bu durum taraflar arasındaki iletişimi, diyalogu kolaylaştırarak, diğerini anlamaya ve kabul etmeye ve böylece farklı niteliklere sahip

uyuşmazlığın potansiyel olay dizilerini anlamaya katkı sağlar (Bonafé—Schmitt, 1988, 1992, 2009).

2. Arabuluculuğun Kısa Tarihi

Arabuluculuk, çok eski çağlardan beri kullanılan bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Özellikle Uzak Doğu ve Afrika'da arabuluculuğun tarihçesinin eski çağlara kadar gittiği bilinmektedir. Hatta pek çok kültürde arabuluculuk, alternatif değil, temel uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak kullanılmıştır. Osmanlı'da ulemanın bazı faaliyetleri, modern anlamda arabuluculuğu çağrıştırmakta ve Anadolu kültürü içinde bu yöntemin aslında hiç yabancı olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla arabuluculuk, yeni bulunmuş bir barışçı çözüm yöntemi değildir. Yeni olan, arabuluculuğun ayrı bir kurum, usul ve meslek olarak düzenlenmesidir. Modern anlamda arabuluculuk, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1960'lı yılların sonunda sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Özellikle ticari, etnik ve dinî grupların kendi aralarında uyuşmazlık çözümünde kullanılan bu yöntem, modern arabuluculuğa örnek teşkil etmiştir. Bu alanda 1976 yılında yapılan Roscoe Pound Konferansı, milat olarak kabul edilmektedir. Bu konferans sonrasında mahkemelerin, sadece yargılama yapan bir yer değil, aynı zamanda uyuşmazlıklar için en uygun çözüm yolunu yönetecek bir uyuşmazlık çözüm merkezi hâline getirilmesine karar verilmiştir. 1990'lı yıllarda başta İngiltere ve Fransa olmak üzere pek çok ülke, arabuluculuk kurumunu ve 2002 yılında UNCITRAL Milletlerarası Ticari Arabuluculuğa ilişkin Model Kanunu'nu kabul etmiştir. Bu gelişmelerden etkilenen Avrupa Birliği 2002 yılında Medeni Hukukta ve Ticaret Hukukunda Uyuşmazlık Çözümüne ilişkin Alternatif Usuller Üzerine Yeşil Kitabı hazırlamıştır. 2008 yılında ise adalete daha iyi erişimi kolaylaştırmak amacıyla Hukuki ve Ticari Uyuşmazlıklarda Arabuluculuğun Belirli Yönlerine İlişkin 21 Mayıs 2008 Tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönergesi (2008/52/EC) kabul edilmiştir. 2000 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Kadın, Sulh ve Güvenlik hakkındaki 1325 Sayılı Kararı ile birlikte arabuluculuğun toplumsal cinsiyetle ilişkisinin kurulması, toplumsal cinsiyetin temel arabuluculuk açısından iki temel boyutta tartışılmasını sağlamıştır. Bu çerçevede; kadınların arabuluculuk süreçlerine aktif katılımının artırılması ve bu sürecin sonunda ortaya çıkan kararların toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olması gerektiği vurgulanmıştır. 2003 yılında Avrupa Konseyi'nin 1639 sayılı Aile Arabuluculuğu ve Cinsiyetler Arası Eşitlik konusundaki Tavsiye Kararı (madde 7.5 ve madde 8.2), taraflar arasında güç dengesinin gerekliliğini ve bunu sağlamanın arabulucunun temel sorumluluğu

olduğunu açıkça belirtmektedir. Ayrıca aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıkların yapı ve içerik bakımından farklı özellikler göstermesi nedeniyle Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Aile Arabuluculuğu Hakkındaki R (98) 1 Sayılı Tavsiye Kararı'nı bu alan için düzenlemiştir. Bu konuda temel kaynak niteliğinde bir diğer çalışma Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Konusunda Rec (2002) 10 Sayılı Tavsiye Kararı ve Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu'nun (CEPEJ) Aile ve Hukuk Arabuluculuğuna ilişkin Tavsiye Kararı'nın daha iyi Uygulanmasına Yönelik Kabul Ettiği Rehber İlkelerdir (CEPEJ (2007) 14). Bu Rehber İlkeler, adaletin etkin ve hakkaniyetli olmasına ilişkin hukuk kurallarının daha iyi bir şekilde uygulanmasını sağlamaya çalışmaktadır (Arabuluculuk, 2019: 29).

Görüldüğü üzere insanlık tarihi, çatışmaların çözümünde üçüncü bir tarafsız tarafın katılımının temel önemini kanıtlamaktadır. Azerbaycan'daki barışı koruma misyonunun taşıyıcıları olarak kişilerin ve işletmelerin rolü çeşitli tarihi metinlerde de bildirilmektedir.

2.1. Azerbaycan'da Sosyal Arabuluculuk

Arabuluculuk Azerbaycan'da Latince "mediation" kelimesinden türemiş olan "mediasiya" kavramı ile ifade edilmekte. Kullanılan terimin yeni ve yabancı kökenli olmasına bakmaksızın arabuluculuk Azerbaycan için de yeni veya sonradan öğrenilmiş bir kavram ve yaşam biçimi değil. Tarihi metinlerden Antik "Avesta"yı incelediğimiz zaman "Ben savaşı reddeden ve silahların yok edilmesini dileyen Mazda'nın dinine inanıyorum" şeklinde bir cümle olduğunu görebiliriz. Görünüşe göre, Zerdüş peygamber, çatışmaların ve savaşların barışçıl ve arabuluculuk yoluyla çözülmesini savundu ("arzu eden" ifadesi bunu kanıtlıyor). Diğer bir mühim tarihi kaynak olan Dede Korkut destanlarından bilindiği üzere, tarihi ve efsanevi bir figür olan "Dede Korkut", çatışmanın tarafları arasında uzlaştırıcı bir rol oynamış ve hem bireyler hem de kabileler arasında böyle bir görevi yerine getirmiştir.

Tarihin çeşitli dönemlerinde – gerek Albaniya gerek Arap hilafeti gerek Hülaküler devrinde Azerbaycan'da arabuluculuk yaygın olarak kullanıldı. Özellikle İslam dininin yaygın olduğu Arap hilafeti döneminde mahkemeler şariat kanunlarına göre yönetiliyordu ve din adamları ihtilafların çözümüne arabulucu sıfatıyla etkin olarak müdahil oluyorlardı.

Azerbaycan'ın XIX yüzyılda Rusya tarafından işgalinden sonra arabuluculuk pek fazla kullanılmadı ve onu takip eden Sovyetler Birliği dönemlerinde tamamen ortadan kaldırıldı. XX yüzyılın 80'li yıllarında Rusya arabuluculukla tanışsa da onun kullanımını çeşitli sorunlar nedeniyle yaygınlaşmadı ve dolayısıyla Azerbaycan'a da gelemedi (Abdullayev, 2014: 4).

29 Mart 2019'da "Arabuluculuk Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Yasası kabul edildi. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 3 Nisan 2019 tarihli "Yargı sisteminde reformların derinleştirilmesine ilişkin" Kararnamesi ve "Arabuluculuk Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu uyarınca, ilgili bir çalışma grubu oluşturuldu, Arabuluculuk Kurulu tüzüğü kararlaştırıldı ve 12.02.2020 tarihinde Arabuluculuk Kurulu kuruldu.

25 yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş ve 3 yıllık iş tecrübesine sahip herkes, temel arabuluculuk eğitimi alarak arabulucu olabilir. Peki, arabulucu kimdir? Belirtildiği gibi, arabulucu üçüncü bir tarafsız kişidir. Yasaya göre bu kişi bağımsız, tarafsızdır ve faaliyetlerine herhangi bir müdahale kabul edilemez.

3. Arabuluculuğun Temel Uygulama Alanları

"Arabuluculuk Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Kanununun 3. Maddesine göre, arabuluculuk hukuk davalarını ve ticari uyuşmazlıklar; aile ilişkilerinden kaynaklanan anlaşmazlıklar, iş ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklar ve idari hukuk ilişkilerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar zamanı kullanılır. Genel olarak, arabuluculuk gönüllü bir süreçtir. Ancak, Arabuluculuk Kanunu'nun 3.2. maddesine göre, bu Kanunun ticari uyuşmazlıklar ile aile ve iş ilişkilerinden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin 28. ve 29. maddeleri uyarınca, mahkemeye gitmeden önce ilk arabuluculuk oturumuna katılmak zorunludur. Yani, yükümlülüğün ilk oturuma katılımı ilgili olduğu normdan açıktır. İlk oturumdan sonra, taraflar tam bir arabuluculuk sürecinden geçip geçmeyeceklerine kendileri karar vermelidir. Yasanın amacı, mahkemeye gitmeden önce tarafları bir arabulucuya yönlendirmektir. Böylece taraflar, arabuluculuk kurumunu tanıyacak, avantajlarını bilecek, arabuluculuğa devam edip etmemeye veya uyuşmazlıklarını mahkemede çözmeye karar vereceklerdir (6).

3.1. Medeni Davalarda Arabuluculuk

Medeni davalar, her şeyden önce, medeni hukukun ihlali ile ilgili uyuşmazlıkların çözüm süreci anlaşılmalıdır. Medeni hukukun ihlali, medeni hukuk, belirli iş, aile, mülkiyet hukuku normları ile korunan emlak ve onunla ilgili şahsi ve mülkiyet dışı ilişkilerinden kaynaklanabilmekte. Özetle, medeni hukukun ihlali veya "delikt" (Latince delictum - ihlal, zarar) medeni hukuk normlarına aykırı bir faaliyettir.

Medeni davalarda arabuluculuğun uygulanması ve arabulucunun rolü çok önemlidir. Özellikle, ihtilafla ilgili bilgilerin yayılmasını istemeyen ve gelecekteki ilişkileri kişisel ve işbirliği düzeyinde sürdürmek isteyen ihtilaf tarafları, medeni davalarda arabuluculuğu

kullanmayı tercih etmektedir. Genellikle anlaşmazlık çok hassas bir konu ile ilgili yaranmakta ve bu nedenle taraflar soruşturmayı reddeder, bu durumda soruşturma süresinin ve ek maliyetlerin büyük etkisi vardır. Medeni davalarında arabuluculuk uygulamasında önemli ilerlemeler kaydedilmekte. Aynı zamanda, arabuluculuk, örneğin çocukla iletişim sağlanmasına ilişkin ailevi anlaşmazlıklarda veya borç geri ödemesine ilişkin anlaşmazlıklarda vb. mahkemeye götürülmesi gerekmeyen anlaşmazlıkları çözmek için başarılı bir araçtır.

Arabuluculuk, herhangi bir medeni sürecinin herhangi bir aşamasında uygulanabilir. Duruşmaya hazırlanırken yargıç, uyuşmazlığın taraflarına şunları açıklar:

- Anlaşmazlığı çözmek için arabuluculuğa başvurma hakları olduğunu bilirler;
- Arabuluculuk prosedürüne başvuru kurallarını açıklar;
- Arabuluculuk prosedürünün sonuçları hakkında bilgi sağlar;
- Uyuşmazlığın taraflarına, arabuluculuğun ancak her iki tarafın gönüllü rızası ile uygulanabileceği konusunda bilgi verilir (Abdullayev, 2016, 3).

Arabuluculuğun uygulama alanları, belirtildiği gibi, "iş, evlilik, medeni hukuk ilişkileri"dir. Pozitif bir hukuk sisteminde, hukuk ve adaletin mükemmel dengesini ve doğru çözümü bulmak zordur. Adli prosedürlerin seyri, uyuşmazlığın taraflarının tutumu ve davanın "manevi yükü" de ağırdır. Çoğu durumda insanlar mahkemeye gitmek konusunda isteksizdir. Sürecin sonunda taraflar genellikle bir anlaşmaya varamazlar ve "düşman" olarak ayrılırlar. Yani, bu durumda uzlaşma önemli değil. Ceza Kanunu öyle bir şekilde hazırlanmıştır ki, suçun tescilinden başlayarak önemli olan sözde "mağdur" ve "suçlu"nun iddiası ve suç olgusudur.

Bu ve bunun gibi sorunların çözümü çerçevesinde arabuluculuğun devamlı ve kalıcı çözüm olarak kullanılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Uluslararası deneyimlere göre, arabuluculuk kurumunun etkin kullanımı, uyuşmazlıkları çözenin alternatif bir yolu olarak bu durumun çözülmesine önemli ölçüde yardımcı olabilir.

Azerbaycan toplumu, hukukun üstünlüğü ile yönetilen demokratik bir devletin gelişme aşamasını yaşıyor ve bu aşamada toplumun tüm alanlarında sürekli reform süreci devam ediyor. Piyasa ekonomisine geçiş, ekonomik ve yakından ilgili diğer alanlarda (ticaret, siyasi ve hukuki, yargı vb.) yeni kanunların uygulanmasını, uluslararası beyannamelere katılımı ve yerel mevzuatında köklü değişiklikleri gerektirmektedir.

Arabuluculuğa başvurmanın nedenleri farklı olabilir. Taraflar kendi istekleriyle, sözleşmenin gerekliliği olarak (çekince), mahkemenin yönlendirmesi ve kanunun talimatları doğrultusunda arabuluculuğu başlatabilirler.

Her iki taraf da uyuşmazlığı arabuluculuk yoluyla çözmek isterse, kendi inisiyatifleriyle kendi seçtikleri bir arabulucuya veya arabuluculuk kuruluşuna başvurabilirler. Bu durumda, arabuluculuk süreci esas olarak onların istekleri doğrultusunda, ancak Arabuluculuk Kanununun gereklerini yerine getirmeleri şartıyla düzenlenmektedir. Taraflar, arabulucu, arabuluculuk kuruluşu veya başka herhangi bir koşulda anlaşamazlarsa arabuluculuğu reddedebilirler. Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde, arabuluculuk çalışmalarının birçoğu gönüllüdür.

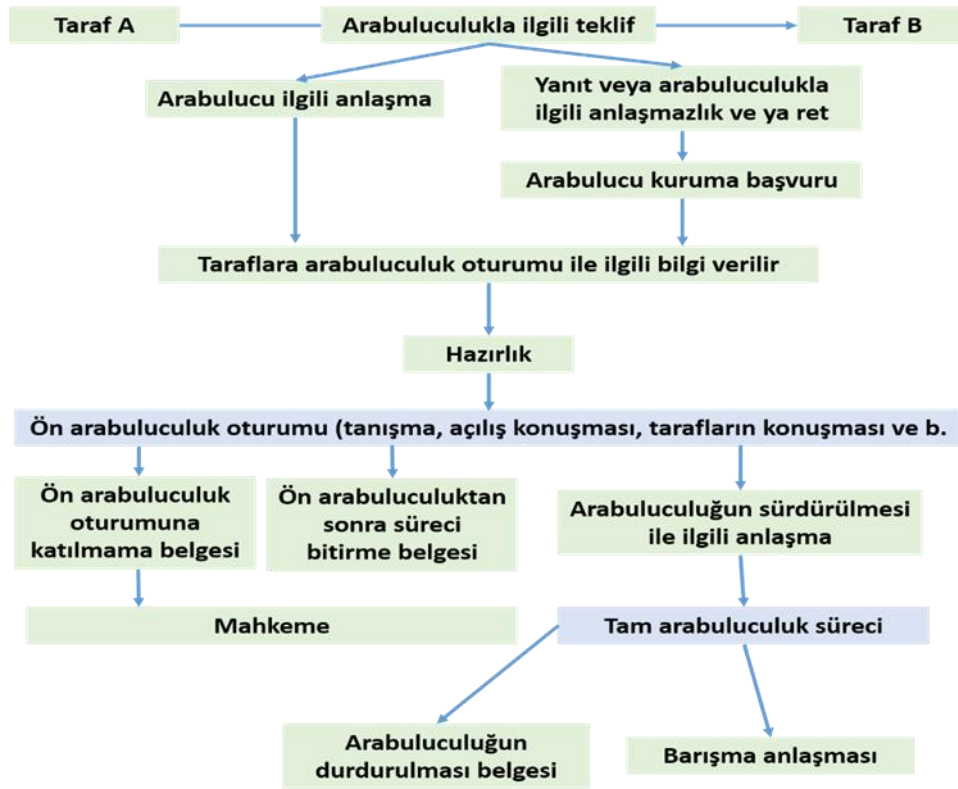
Arabuluculuğa başvurmanın bir diğer nedeni de sözleşmedeki arabuluculuk maddesine dayanarak davayı arabuluculuğa sevk etmektir. Sözleşmede arabuluculuğa ilişkin bir hükmün bulunması, taraflar için bir yükümlülük oluşturabilir. Yani sözleşmede arabuluculuğa ilişkin bir hükmün bulunması, tarafların mahkemeye gitmeden önce arabuluculuğa başvurmasını zorunlu kılabilir. Bazı durumlarda bu tür yükümlülük sadece sözleşmeden doğan bir yükümlülük iken, diğer durumlarda sözleşmedeki arabuluculuk maddesine uyma yükümlülüğü kanunen de gerektirilebilir. Örneğin Azerbaycan'da taraflar arasında arabuluculuğa ilişkin böyle bir hüküm varken, bazı durumlarda tarafların arabuluculuğa katılımı Arabuluculuk Kanunu'na göre zorunludur ve bu koşula uyulmaması davadan ayrılma sebebi olabilir.

Bazı ülkelerde mahkeme de tarafları arabuluculuğa başvurmaya yönlendirebilir. Bu tür bir girişim, bazı durumlarda tarafları bağlayıcı mahkeme emri veya yönergesi şeklinde ve bazı durumlarda sadece bir tavsiye niteliğinde olabilir. Hâlihazırda Azerbaycan'da mahkemenin davayı zorunlu olarak arabulucuya sevk etme hakkı yoktur, ancak tarafların rızası ile bunu yapabilir. Şöyle ki, Arabuluculuk Kanunu'na göre, mahkeme sürecinin herhangi bir aşamasında mahkeme davanın durumunu göz önünde bulundurarak, kendi inisiyatifi ve tarafların rızasıyla veya tarafların birinin teklifi ve diğer tarafın rızasıyla, uyuşmazlığı arabuluculuk yoluyla çözmeyi önerebilir. Bu durumda uzlaştırma anlaşması ve arabuluculuk sürecinin sonuçlarına ilişkin bir protokol sunulana kadar işlemler askıya alınıyor (Kanun, 3.1.1).

Arabuluculuğa başvurmanın bir diğer nedeni de mevzuatın gereğidir. Bazı ülkelerde, mahkemeye gitmeden önce arabuluculuğa başvurmak yasal bir gerekliliktir. Örneğin, bu gereklilik Azerbaycan, Türkiye, İtalya ve bir dizi başka ülkede geçerlidir. 1 Temmuz 2021'den itibaren Azerbaycan'ın mahkemeye gitmeden önce iş, ticaret ve ailevi uyuşmazlıklarda bir ön arabuluculuk oturumuna katılmak gerekmektedir. Ön arabuluculuk oturumu sırasında arabulucunun ve tarafların amacı, taraflara arabuluculuğun faydalarını açıklamak ve aralarındaki uyuşmazlığın karşılıklı rıza ile çözülmesinde menfaatlerinin olup olmadığını

belirlemektir. İlk arabuluculuk oturumunun ardından arabulucu, taraflarla sonraki arabuluculuk oturumlarına katılmak isteyip istemediklerini sorar ve karar verilir. Taraflar, tam arabuluculuk oturumuna katılabilir veya ilk arabuluculuk oturumundan sonra ilgili mahkemeye başvurabilir.

Aşağıda, ilk arabuluculuk oturumu ile sürecin bir diyagramı verilmiştir:

Şema 1. Arabuluculuk süreci. (Kaynak: Mirzayev; 2020, 65).

Kaynakça

- Tıktık, Y, Ç. (2013). Arabuluculukta Gizliliğin Korunması. On iki Levha Yayıncılık: İstanbul.
- Gizem E.P. (2012). Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemlerinden Arabuluculuğun Hukuksal Düzenlemelerdeki Yeri. Uluslararası Kamu ve Özel Hukuk Bülteni, Cilt: 31, Sayı: 2, 177-201.
- Seda Ö. (2016), Amerika Birleşik Devletleri'nde Uyuşmazlık Çözümünde Dönüştürücü Arabuluculuk Modeli. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 73, Sayı 2, 2014, 325 – 356.
- Arabuluculuk Daire Başkanlığı (2019) Temel Arabuluculuk Eğitimi. Katılımcı Kitabı. Arcs Matbaacılık
- Abdullayev N. (2014). Azərbaycanda Mediasiyenin Yaranması, Beynəlxalq Təcrübənin Öyrənilməsi Və Tətbiqinə Dair. Dövlət İdarəçilik Jurnalı. <https://azvision.az/news/268758/---gel-danisaq--mediasiya-nedir-ve-azerbaycanda-nece-tetbiq-olunur-%E2%80%93--musahibe---.html>
- Abdullayev N. (2016). Mülki İşlərdə Mediasiyanın Tətbiqi. <https://www.arbitr.az/az/article/4>.
- Kanun (2019). “Mediasiya haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu, Maddə 31.1.